

Hrytsiv N. S., Kalka N. M. Psychological aspects of counter dependence formation in the context of macro- and micro society system functioning

The authors performed a theoretical analysis of the formation of counter dependence between micro (the individual) and macro (human society) systems; counter dependence of the individual as a way to escape from relationships and irresistible desire to remain independent. In the article the psychological characteristics of co-dependency, attachment processes, of counter dependence – separation, independence-fluency, and interdependence –interaction in the context of functioning micro and macro human systems are presented. For a deeper understanding of the model of dependency behaviour one must analyse both individual and social problems. Thus, the interconnection between individual psychological development and psychological evolution couples, families, groups and organizations, national states and the human race as a whole, that is, the interaction of macro and micro human systems is the starting point formation of the dependency. Individuals with high level of dependency have rigid borders of personal space, repelling other people, the strength and hardness, detachment from their feelings, focus on themselves, and dependence on any activity or materials. Dependent people have formed protective behaviour when trying other emotional rapprochement others, swollen «I», compliance, manic energy, safety and security, the prosecution of others, avoidance of intimacy, show off, control needs and behaviours of others. The main dominant of person's behaviour is a reluctance to let those people own space, even if someone encroaches on her freedom, the relations in which case the break. Motivation to rupture of these relations is the desire to avoid the discomfort of confrontation, anxiety, etc.

Key words: *dependence, independence, co-dependency, counter dependent behaviour, counter dependency, affection, separation, microsystem, macrosystem.*

Стаття надійшла 15 квітня 2016 р.

УДК 159.9

М. П. Козирєв

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ ТА ЇЇ ПРОФІЛАКТИКА

Здійснено теоретичний аналіз девіантної поведінки як соціально-психологічного явища, як специфічного синтезованого процесу взаємодії внутрішньо-особистісних та зовнішніх факторів. Розкрито поняття, підходи до розуміння протиправної поведінки, загальні риси, ознаки, соціально-психологічні механізми її виправдання і захисту, види, класифікацію залежно від ставлення індивіда до оточуючого середовища. Висвітлено основні напрями, завдання, форми та принципи профілактики девіантної поведінки в соціумі.

Ключові слова: *девіантна, делінквентна поведінка, ознаки, класифікація, механізми виправдання, напрями, завдання, форми, принципи профілактики, дезадаптація, деградація, девіація.*

Постановка проблеми. Соціально-психологічні, медичні, економічні аспекти девіантної поведінки особистості, що закономірно призводять до незворотних змін психіки та деградації особистості, перетворилися на гостру проблему сучасного суспільства. З кожним роком в Україні відбувається омолодження девіантної поведінки, збільшення правопорушень, поширення алкогольної, наркотичної залежності, зокрема у дитячо-підлітковому середовищі. Цьому сприяють тотальне зuboжіння переважної більшості населення, зростання злочинності в суспільстві, терпиме ставлення оточуючих до негативних форм поведінки особистості, інші несприятливі чинники.

Стан дослідження. Девіантну поведінку особистості і соціальної групи авторитетні дослідники (М. Вебер, Г. Маркузе, Р. Мертон, Р. Дарендорф) визнають як неконтрольований атрибут функціонування соціальних груп і окремих осіб в умовах, коли суспільство переживає фундаментальні зміни суспільно-економічного ладу, світоглядних цінностей, соціальних норм тощо. Розглядається вона як «хвороба» країн, де не здійснено модернізації економіки, необхідних соціально-правових реформ, існує глибоке соціально-економічне розшарування населення, присутня девальвація морально-духовних цінностей.

Наукові праці, що спрямовані на вивчення девіантної поведінки особистості, засвідчують, що це складне соціально-психологічне явище, яке вимагає серйозних досліджень.

Висвітлення загальної проблематики девіантної поведінки представлено у працях А. Антонова, І. Дьоміна, О. Киричук, В. Менделевича, І. Лисенко та ін. Девіантну поведінку молоді, її профілактику та корекцію досліджували такі вчені, як Н. Максимова, К. Мілютина, С. Гарькавець, Н. Пихтіна та ін.; питання інклюзивної освіти – Ю. Багинська; міжнародний досвід функціонування системи профілактики девіантної та делінквентної поведінки – А. Досін, Н. Зобенько; специфіку роботи с делінквентними неповнолітніми – Р. Благута, Д. Бойко, Є. Бровко; психологічні особливості делінквентних дітей – І. Горькова, О. Павлик; особливості роботи з неповнолітніми правопорушниками в пеніцитарній системі – Д. Виговський, С. Горенко; особливості профілактики правопорушень – В. Оржеховська, М. Калиняк, І. Козуб та ін. Натомість дотепер девіантна поведінка як соціально-психологічне явище є не до кінця вивченою. У теоретичному і практичному аспекті вкрай необхідно поглиблювати знання з природи, проявів, причин, наслідків, профілактики девіантної поведінки окремих громадян і соціальних груп.

Отже, **метою** статті є дослідження девіантної поведінки як соціально-психологічного явища та її профілактики.

Виклад основного матеріалу. Девіантна поведінка – це стійка поведінка індивіда, що відхиляється від найважливіших соціальних норм, чинить реальну шкоду суспільству, самій особистості і супроводжується її соціально-психологічною дезадаптацією.

Відомо, що регулюючий вплив соціальних норм полягає у встановленні меж, умов, форм поведінки, характеру відносин щодо цілей і способів їхнього досягнення. Порушення норм, як правило, викликає конкретну і чітку негативну реакцію з боку соціальної групи, суспільства, його інституціональних форм. Тому норми є потужним засобом боротьби з девіацією, забезпечення порядку, стійкості суспільства.

Виокремлено певні *підходи до оцінки соціальної норми і девіантної поведінки* [11, с. 15–16].

Соціальний підхід ґрунтується на уявленні про суспільну безпеку або небезпеку поведінки людини. Відповідно, до девіантної належить будь-яка поведінка, яка явно чи потенційно є загрозовою для суспільства, соціальних груп, людей. Цей підхід орієнтується на зовнішні форми адаптації та ігнорує індивідуально-особистісну гармонійність, пристосованість до самого себе, сприйняття себе і відсутність психологічних комплексів та внутрішньоособистісних конфліктів.

Психологічний підхід розглядає девіантну поведінку через внутрішній особистісний конфлікт, деструкцію та саморуйнування індивіда. За своєю суттю девіантна поведінка передбачає блокування особистісного зростання, деградацію особистості, які є наслідком, а іноді й метою такої поведінки. У межах *психіатричного* підходу девіантна поведінка тлумачиться як передхворобливі ознаки індивіда, що сприяють формуванню тих чи інших його психічних ускладнень і захворювань.

Етнокультурний підхід виходить з того, що девіації слід розглядати крізь призму традицій певного суспільства. Вважається, що норми поведінки, які прийнятні в одній етнокультурній групі або соціокультурному середовищі, можуть значно відрізнятися від норм (традицій) інших груп.

Віковий підхід аналізує девіації поведінки з позиції вікових особливостей і норм. Поведінку, що не відповідає віковим поглядам і традиціям, може бути визнано девіантною.

Гендерний підхід обумовлений уявленнями про традиційні статеві стереотипи, чоловічий і жіночий стилі поведінки. Девіантною в межах такого підходу вважають гіперрольову поведінку та інверсію шаблонів гендерного стилю. До гендерних девіацій можуть належати

і психосексуальні девіації у вигляді зміни сексуальних уподобань та орієнтацій.

Професійний підхід ґрунтується на уявленні про існуючі професійні й корпоративні стилі поведінки і традиції. Професійне співтовариство диктує своїм членам дотримання чітко визначених паттернів поведінки та реагування в певних ситуаціях. Через невідповідність цим вимогам людину зараховують до девіантів.

Феноменологічний підхід до оцінки поведінкової норми, патології і девіацій дозволяє охопити всі відхилення від норми. Застосовуючи його, можна діагностувати і нейтральні з огляду на суспільну мораль і права поведінкові відхилення, і позитивні за своєю суттю (наприклад, трудоголізм).

Загальними рисами девіантної поведінки є: наявність спільних об'єктивних і суб'єктивних причин суспільного розвитку; однакова спрямованість відхилень, що зустрічаються в подібних групах (прошарках населення) в приблизно однакових умовах; повторюваність та усталеність зазначених явищ у часовому і територіальному вимірах; існування невідповідності між вимогами єдиної для всіх громадян нормативної системи та індивідуальними потребами індивіда [10].

На особистісному рівні девіантна поведінка найчастіше супроводжується відповідними психологічними механізмами самовиправдання і захисту, найпоширенішими серед яких є: викривлене уявлення про ситуацію негативної девіантної поведінки (перебільшення значення одних елементів і применшення інших), що начебто робить незастосовними до певного випадку відповідні соціальні санкції; невинуваті звуження кола альтернатив девіантної поведінки до єдиного можливого в конкретній ситуації варіанту; оцінка ситуації антисоціального вчинку як фатального збігу обставин, а не результату власної активності; визначення себе як жертви примусу, залежності та обману з боку інших осіб; переконання у формальності заборон, котрі порушуються, «звичайності» таких дій, через що вони розцінюються як припустимі, особливо порівняно з іншими, на думку суб'єкта, більш небезпечними, які заслуговують на покарання; девальвація моральних і правоохоронних цінностей, отож – невизнання шкідливих наслідків чи суспільної небезпеки злочинного діяння; применшення і прикрашання власної ролі, подання своєї поведінки як благородної допомоги іншим особам, що виправдовує власні проступки; подання себе як пасивного об'єкта зовнішніх впливів, у недоліках якого винні середовище, суспільство, ненормальні умови життя, через що девіантна поведінка стає неминучою; гіпертрофія цінності особистих якостей, ствердження своєї винятковості, яка ставить суб'єкта в його власних

очах поза нормативними рамками, – своєрідна концепція надлюдини. Найчастіше тут ідеться про прагнення уникнути відчуття неповноцінності, довівши оточуючим, хоча б і у перекрученій формі, надцінність своєї особи [15, с. 55–56].

Ці психологічні механізми формуються з власного досвіду, під час спілкування та взаємодії з особами з найближчого оточення, після чого набувають певної автономії і починають впливати на поведінку на підсвідомому рівні. Процес їхнього формування можна умовно поділити на *три етапи: доморальної свідомості* (власні моральні позиції відсутні, моральні норми дотримуються через острах покарання, а також для того, щоб одержати якусь користь. Позиція суб'єкта може бути оцінена як суто утилітарна й егоїстична. Порушення моральних і правових норм найчастіше виправдовується посиланням на зовнішні обставини); *формального визнання норм* (коли визнається необхідність дотримання соціальних норм, бо вони є обов'язковими для всіх. Ненормативна поведінка в цих випадках виправдовується незвичністю і складністю ситуації або «благородними мотивами»); *автономної системи моральних уявлень* (заперечення всіх або більшості існуючих норм. Власні норми починають оцінюватися як найзначиміші, отже, ненормативна поведінка вже не викликає докорів сумління) [15].

Девіантній поведінці притаманні певні ознаки: завжди має *руйнівний характер*: вона деструктивна («енергія руйнування» спрямована на оточуючих) або аутодеструктивна («енергія руйнування» спрямована на власне особистість); девіантна поведінка і особа, що її проявляє, викликають *негативну оцінку* з боку інших людей, що може отримати форму громадського осуду, соціальних санкцій (в крайніх проявах – навіть форму карного стягнення); є *стійко* повторюваною, багаторазовою і тривалою; узгоджується зі загальною спрямованістю особистості, тобто є *достатньо передбачуваною* і проявляється у повсякденному житті, а не внаслідок нестандартних ситуацій – хвороби, психотравми, самозахисту; розглядається в межах *медичної норми* (вона не повинна ототожнюватися з психічним захворюванням або патологічним станом, хоча й може з ним поєднуватися); має виражену *індивідуальну і статево-вікову своєрідність*, тобто по-різному проявляється у різних людей у різному віці, індивідуальні ж відмінності стосуються мотивів та форм поведінки, динаміки, частоти і міри вираження девіантності; супроводжується різними проявами соціально-психологічної *дезадаптації*.

Залежно від *виду соціальної норми*, яку порушено, виокремлюють такі *види девіантної поведінки* [7, с. 332]: *антисоціальну* (делінквентну) – це поведінка, що суперечить правовим нормам,

загрожує соціальному порядку і благополуччю оточуючих людей; *асоціальну* – це поведінка, що відхиляється від моральних норм, безпосередньо загрожує благополуччю міжособистісних стосунків (різні форми агресії, аморальна поведінка, проституція); *аутодеструктивну* (саморуїнівну) – це поведінка, що загрожує цілісності і розвитку особистості (різні варіанти аддикцій (залежностей)), і *суїцидальну* поведінку. Крім того, виділяють *конформістську* (орієнтовану на зовнішні авторитети), *нарцистичну* (керовану почуттям власної винятковості) і *фанатичну* (сліпа відданість певній ідеї) поведінку.

Пізнавальною є класифікація девіантної поведінки, в основі якої лежить *відношення людини до реальності, що її оточує*. Цю взаємодію індивіда і реальності представляють такі способи: пристосування, протидія, хвороблива протидія, відхід та ігнорування, ожож:

– гармонійна людина вибирає адаптивне пристосування до реальності, тобто рівновагу між цінностями, особливостями індивіда і вимогами навколишнього соціального середовища;

– при протидії реальності індивід активно руйнує дійсність, яку він ненавидить, змінює її відповідно до власних установок і цінностей;

– якщо людині властиве хворобливе протистояння реальності – то це є наслідком психічної патології і патопсихологічних розладів, за яких навколишній світ сприймається і розуміється як ворожий;

– відхід від реальності усвідомлено або неусвідомлено вибирають люди, які негативно оцінюють існуючу реальність і вважають себе не здатними до неї адаптуватися. Вважається, що пріоритети людини сконцентровані в таких сферах, як: «тіло/відчуття», «діяльність/робота», «контакти», «фантазія/майбутнє». Гармонійне існування людини передбачає розподіл пріоритетів і життєвої енергії в цих сферах. Якщо людина не дає собі раду з реальністю, то відбувається відхід в одну з цих сфер;

– ігнорування реальності передбачає існування людини у власному (наприклад, вузькопрофесійному) світі. Такі люди не сприймають вимог і норм реальності, а існують ніби самі по собі.

Серед причин девіантної поведінки виокремлюють *біологічні, особистісні, сімейні і соціальні*. До *біологічних* відносять органічні ураження головного мозку внаслідок патології вагітності і пологів, пологових травм, внутріутробних ранніх постнатальних вад, інтоксикацій, мозкових інфекцій, черепно-мозкових травм, патологію нервової системи, соматичну ослабленість, вроджені каліцтва і косметичні дефекти, а також спадкову (генетичну) обтяжливність психічними, наркологічними, соматичними захворюваннями. *Особистісні* риси індивіда можуть визначати його схильність до формування девіантної

поведінки: наприклад, недостатня сформованість емоційної сфери і навичок спілкування, низький рівень самоконтролю, схильність до ризику, агресивність, тривожність, низька стресостійкість, акцентуації характеру, моральна незрілість, звужене коло інтересів тощо [1]. До сімейних причин девіантної поведінки належать порушення дитячо-батьківських (емоційна холодність, відторгнення, авторитаризм, надконтроль, гіпо- або гіперопіка, виховання за типом «кумир сім'ї») і подружніх відносин; жорстоке ставлення, насильство в сім'ї, образи, байдужість, безконтрольність; низький соціальний статус сім'ї тощо [8]. Соціальні причини девіантної поведінки – це несприятливе мікросоціальне оточення (девіантна референтна група; приналежність до девіантної молодіжної субкультури); низький статус підлітка в групі ровесників; відчуження від соціально позитивної більшості; соціально-психологічна депривація; недостатній соціально позитивний досвід. До макросоціальних причин відносять: нестабільність економічної і соціально політичної ситуації в суспільстві, негативний вплив ЗМІ; поблажливе ставлення суспільства до поведінкових відхилень; недосконалість законодавства, відсутність розвиненої системи соціальної підтримки [2].

Феномен девіантної поведінки амбівалентний за своєю природою і означає і негативні, і позитивні соціальні зміни. Розмаїтість відхилень постійно перевищує розмаїтість сталих, панівних норм, тому що норма є типовою, а відхилення від неї зазвичай надто різні й індивідуалізовані.

Профілактика девіантної поведінки передбачає систему загальних і спеціальних заходів на різних рівнях соціальної організації: загальнодержавному, правовому, громадському, економічному, медико-санітарному, педагогічному, соціально-психологічному. Умовами успішної профілактичної роботи вважається її комплексність, послідовність, диференційованість, сучасність.

У роботі з девіантними особами суб'єкти профілактичного впливу мають добре уявляти ймовірні причини виникнення девіантності в конкретному випадку, вміти аналізувати поведінку людини з урахуванням можливих факторів ризику, вибирати ефективні психологічні, виховні стратегії або приймати рішення про необхідність залучення до роботи інших спеціалістів.

Основні підходи до профілактики і корекції девіантної поведінки:

– *інформування* – представлення інформації про негативні медичні, психологічні, соціальні і правові наслідки проблемної поведінки – правопорушень, куріння, вживання алкоголю, наркотиків, ранніх сексуальних стосунків;

– розробка та впровадження програм *формування життєвих навичок і особистісного зростання* (тренінги спілкування, стресостійкості, подолання проблемної поведінки, розвитку самосвідомості та впевненості в собі, тренінги гендерної ідентичності, профорієнтації, соціально-побутових навичок, підготовки до сімейного життя тощо);

– навчання *стійкості та несприйняття негативних соціальних впливів* (тренінги стійкості до негативних впливів соціуму, навчання навичкам критичного мислення і безпечної поведінки);

– організація *«альтернативної діяльності»* – організація дозвілля, роботи творчих і трудових майстерень, добір вправ та ігор з елементами контрольованої загрози й подолання труднощів, залучення дітей до спортивних секцій тощо);

– *зміцнення здоров'я* – впровадження в освітніх закладах здоров'язберігаючих технологій; впровадження у дошкільних і шкільних навчальних закладах програм *корекції специфічних порушень дитячо-підліткового віку* – тривожності, страхів, гіперактивності, агресії тощо;

– *сімейна профілактика* девіантної поведінки: психолого-педагогічна просвіта батьків, групова психолого-педагогічна робота з ними, навчання навичкам конструктивного спілкування з важкими дітьми, індивідуальне і сімейне спілкування;

– *корекційно-розвивальні програми для школярів «групи ризику» шкільної дезадаптації* (розвиток мовлення, мислення, пам'яті, уваги, уявлення та інших психічних функцій, нейропсихологічна корекція порушень психічного розвитку);

– створення мережі *соціальної підтримки для дітей та їхніх батьків* [3; 4; 5].

Задля проведення ефективної профілактичної діяльності важливо чітко дотримуватися відповідних принципів, таких як:

– *системність* – акцентує увагу на розробці і проведенні програмних профілактичних заходів на основі системного аналізу актуальної ситуації в країні;

– *цілісність* – визначає цілісну стратегію, основні напрями і конкретні заходи профілактичної роботи;

– *багатоаспектність* – зосереджує увагу на поєднанні різних аспектів профілактичної діяльності: особистісного, поведінкового, соціального;

– *ситуаційна адекватність* – означає відповідність профілактичних дій реальній соціально-економічній, соціально-психологічній ситуації в країні, стану злочинності тощо;

– *концептуальність* – передбачає забезпечення безперервності, цілісності, динамічності, постійності розвитку та вдосконалення профілактичних заходів;

– *солідарність* – характеризує взаємодію між державними, приватними і громадськими організаціями, особами щодо здійснення профілактичної діяльності;

– *легітимність* – ґрунтується на прийнятті ідеології, мети, засобів і форм її проведення більшістю населення;

– *полімодальність* і максимальна диференціація наголошує на гнучкому застосуванні різноманітних засобів, підходів і методів відповідно до ситуації та особливостей об'єкта профілактичного впливу [4].

Загальними цілями профілактики є допомога в усвідомленні форм власної поведінки, розвиток особистісних ресурсів і стратегій з метою адаптації до вимог середовища та зміна дезадаптивних форм поведінки на адаптивні.

Завдання профілактичної діяльності полягають у: формуванні мотивації щодо ефективного соціально-психологічного і фізичного розвитку, позитивного відношення до оточуючого середовища, бажання вести здоровий спосіб життя; прийнятті установки на соціально підтримуючу поведінку; здійсненні допомоги рідними і близькими, активізації їх ресурсів у разі потреби для подолання власних проблем, стресів тощо; набутті знань і навиків стосовно протидії різним видам девіантної поведінки у дітей шкільного й дошкільного віку, батьків і вчителів в організованих та неорганізованих групах; зміцненні мотивації до зміни протиправних та аморальних форм поведінки, яка проводиться з групою ризику та членами їх сімей з метою сформувати у них бажання змінити свою поведінку; переміні деструктивних форм поведінки на адаптивні в осіб, у яких девіантна поведінка вже сформувалася (це тривалий, складний шлях від усвідомлення своїх справжніх почуттів, подолання психологічних перешкод, осмислення негативних наслідків своєї поведінки до бажання та прагнення змінити її на соціально прийнятні форми); формуванні і розвитку соціально підтримуючих зв'язків серед ровесників і дорослих (будь-хто повинен мати можливість отримати допомогу від соціально підтримуючого оточення. Тому важливо проводити серед них навчання з формування навиків соціально підтримуючої та стрес-долаючої поведінки); заохоченні до мінімізації та зміни аномальних форм поведінки (ця робота проводиться з особами, для яких така поведінка набула стійкої форми).

Реалізація профілактичної діяльності відбувається у конкретній формі завдяки практичній роботі відповідних установ та осіб, у взаємодії всіх сил, що беруть участь у цьому важливому соціально-психологічному процесі.

Висновок. Таким чином, девіантна поведінка особистості є специфічним синтезованим процесом взаємодії внутрішньо-особистісних

та зовнішніх факторів. Вона є завжди негативною і руйнівною за своїм змістом, оскільки реалізується забороненими законом і мораллю способами, спричиняє шкоду самому індивіду, сфері міжособистісних та суспільних відносин. Зумовлена психологічною деформацією особи, вона проявляється в суспільстві стилем, що відрізняє девіанта від особи громадянина з правомірною поведінкою. Теоретичний аналіз девіантної поведінки обумовлює обґрунтоване визначення напрямів, завдань, форм і принципів здійснення профілактичної роботи з відповідними особами.

Перспективи дослідження вбачаються у більш детальному аналізі психологічних складових девіантної поведінки, таких як привід, стимул, мотивування, намір, мета, психологічний механізм; також у висвітленні деструктивного впливу девіантної поведінки на мотивацію та мету життєвого вибору молодого покоління.

1. Богданова І. М. Соціальна педагогіка: навч. посібник / І. М. Богданова. – К.: Знання, 2008. – 343 с. – (Бібліотека соціального педагога).

2. Гарькавець С. О. Передумови формування девіантної поведінки особистості в юнацькому віці / С. О. Гарькавець // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. 8. – Ч. 5. – К., 2011. – С. 63–70.

3. Голоцван О. А. Надання медико-соціальних послуг дітям та молоді на основі дружнього підходу: методичні рекомендації / О. А. Голоцван, С. І. Осташко, О. М. Мешкова та ін. – К., 2008. – 179 с.

4. Дем'янчук О. О. Програма корекції девіантної поведінки як напрямок соціально-психологічної допомоги підліткам / О. О. Дем'янчук // Соціальний працівник / за ред. О. П. Главник. – № 2 (26). – К., 2007. – С. 2–4.

5. Завацька Н. Є. Психологічні особливості корекційної роботи з підлітками, що зловживають психоактивними речовинами / Н. Є. Завацька // Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Т. 3. – Ч. 5. – К., 2001. – С. 117–124.

6. Козирев М. П. Мотивація в психологічній структурі злочину / М. П. Козирев // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна / гол. ред. М. Й. Варій. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – Вип. 1. – С. 164–174.

7. Козирев М. П. Соціологія девіантної поведінки / М. П. Козирев // Соціологія: навч. посібник. – Львів: Ліга-Прес, 2013. – С. 327–338.

8. Корытченкова Н. И. Влияние стилей семейных отношений на агрессивность личности ребёнка: дис. ... канд. психол. наук / Н. И. Корытченкова. – М.: РГБ, 2003. – 179 с.

9. Максимова Н. Ю. Безпека життєдіяльності: Соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії: навч. посібник / Н. Ю. Максимова. – К.: Либідь, 2006. – 328 с.

10. Медведєв В. С. Кримінальна психологія: підручник / В. С. Медведєв. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.

11. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения: учебное пособие / В. Д. Менделевич. – СПб.: Речь, 2005. – 445 с.

12. Панасенко Н. М. Проблеми соціалізації підлітків із девиантною поведінкою в умовах суспільних трансформацій / В. Д. Менделевич // Наукові записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Вип. 29. – К.: Міленіум, 2006. – С. 218–224.

13. Соловов А. В. Наркомания: причины, виды, последствия, профилактика / А. В. Соловов. – Казань: Хэтер, 1999. – 128 с.

14. Христюк О. Л. Проблема алкогольної адикції учнів молодшого шкільного та раннього підліткового віку: теоретичний та практичний аспекти: особистість, вжиток, використання / О. Л. Христюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – Вип. 2 – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 151–164.

15. Юридична психологія: підручник / за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.

Козырев Н. П. Девиантное поведение как социально-психологическое явление и его профилактика

Осуществлен теоретический анализ девиантного поведения как социально-психологического явления, как специфического синтезированного процесса взаимодействия внутриличностных и внешних факторов. Раскрыты понятие, подходы к пониманию противоправного поведения, общие черты, признаки, социально-психологические механизмы его оправдания и защиты, виды, классификация в зависимости от отношения индивида к окружающей среде. Освещены основные направления, задачи, формы и принципы профилактики девиантного поведения в социуме.

Ключевые слова: девиантное, делинквентное поведение, признаки, классификация, механизмы оправдания, направления, задачи, формы, принципы профилактики, дезадаптация, деградация, девиация.

Kozyrev N. P. Deviant behavior as a social-psychological phenomenon and its prevention

The theoretical analysis of destructive conduct is carried out as the social psychological phenomenon. A destructive conduct is examined as a proof conduct which deviates from the most essential social norms does the real harm society, personality and accompanied it social psychological dez adaptation. Such going is selected near the estimation of social norm of destructive conduct: social, is based on the picture of public safety or danger of conduct of man; psychological, examines it through an inwardly personality conflict, destruction of individual; within the limits of etno cultural approach it is examined as before sickly features of personality; etno cultural approach examines destructiv through the prism of traditions of society; gender goes out from the picture of traditionally sexual stereotypes, to masculine and womanish styles of conduct; the professional is based

on the picture of existent professional and corporate styles of conduct and tradition, fenomenologi.

The general lines of destructive conduct are determined. The psychological mechanisms of its self-justification and defence open up. Stages of its forming: to moral consciousness, formal confession of norms, off-line system of moral presentations. Basic signs and kinds are examined. Classification of destructive conduct is in relation to attitude of man toward surrounding reality and reason.

Basic approaches, principles and tasks of prophylactic activity, are analysis.

In-process with destructive persons, the subjects of prophylactic influence must well present possible reasons of origin of destructive in concrete case, able to analyse the conduct of man taking into account the possible factors of risk, to choose effective psychological, educate strategies or make decision about a necessity plugging in work of other specialists.

Key words: *lines, signs, classification, social psychological mechanisms of acquittal of destructive conduct, directions, tasks, forms and principles of its prophylaxis.*

Стаття надійшла 29 квітня 2016 р.

УДК 159.9.072.4

**Л. С. Орищин-Буждиган,
Н. Ю. Скольська**

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОПТИМІСТИЧНОГО НАЛАШТУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Розглянуто способи планування молоддю майбутнього свого покоління та країни на теоретичному й емпіричному рівнях з використанням авторської методики. Проведено порівняльний аналіз показників оптимізму щодо майбутнього покоління та країни у 2014 та 2015 роках. Продемонстровано зростання оптимізму стосовно майбутнього покоління та зниження оптимістичної налаштованості щодо майбутнього держави у часовій перспективі.

Ключові слова: *планування майбутнього, оптимізм, оцінка події, ймовірність події, майбутнє покоління, майбутнє країни.*

Постановка проблеми. Умови сьогодення, зокрема домінантність змін та швидкий ритм їхнього перебігу, не дають шансів скрупульозному плануванню на віддалену перспективу. Сучасна молодь у своїх роздумах про майбутнє характеризується поспішними рішеннями. Відсутність упевненості в завтрашньому дні змушує відмовитися від передбачень того, якими можуть бути наступні роки. Згадані